

EKONOMIJA 1-4. LETNIK

DOBRINE

1. Ekonomske (v razmerju do potre so redke, z njimi gospodarimo, imajo ceno)
2. Proste oz. Naravne (jih je vedno manj, so predmet gospodarjenja)

POTROŠNE DOBRINE – Dobrine, ki neposredno zadovoljujejo človeške potrebe.

KAPITALNE (INVESTICIJSKE) DOBRINE – Jih vlagamo kot produkcijske zmogljivosti v proizvodnji(stroji)

INTERMEDIARNE DOBRINE – Surovine, materiali iz katerih pridobivamo proizvode.

BLAGO – So proizvodi, ki jih delamo za menjavo na trgu, ima ceno.

PROIZVOD – So tiste dobrine, ki so v naravi ampak v nezaželeni obliki, zato jih moramo še predelati v obliko katiro uporabljamo.

DOBRINA – Ni blago niti proizvod, so npr. borovnice, ki jih najdemo v gozdu. Proizvod postanejo če jih predelamo v marmelado, ko pa jih prodamo postanejo blago.

NATURALNA PROIZVODNJA – Proizvodi, ki niso namenjeni tgu, ampak jih gospodinjstvo porabi za svoje potrebe (marmelada)

RELATIVNO REDKA oz. **EKONOMSKA DOBRINA** – Ko je neke dobrine manj kot znašajo potrebe vseh ljudi.

PRODUKTIVNOST DELA = Razmerje med doseženo produkcijo in delomki ga je bilo protebno vložiti. Pove koliko lahko proizvedejo v danem času.

TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM – Sredstva s katerimi lahko organiziramo proizvodnjo so omejena, to omejuje tudi dosegljivo količino dobrin.

GOSPODARJENJE oz. **EKONOMIZIRANJE** = Premišljeno in učinkovito uporabimo omejena sredstva, tako da v največji meri zadovoljujemo potrebe.

EKONOMSKI KROŽNI TOK

EKONOMSKI OSEBKI: 1. Gospodinjstva 2. Podjetja 3. Država (nosilci odločitev v gospodarstvu)

TOKOVI:

1. STVARNI TOKOVI (materialni)
 - o Tok dobrin in storitev (iz podjetij v gospodinjstva)
 - o Tok proizvodnih dejavnikov (Iz gospodinjstev v podjetja)
2. DENARNI TOKOVI (tokovi plačil za proizvode, storitve)
 - o Denarni dohodek gospodinjstev (podjetja plačajo uporabo proizvodnih d.)
 - o Potrošni izdelki gospodinjstev (plačujejo podjetjem za dobrine in storitve)

Ekonomski tokovi potekajo stalno, se obnavljajo zato jim rečemo da so **REPRODUKCIJSKI TOKOVI**.

FAZE GOSPODARSKEGA PROCESA

GOSPODARSKI PROCES = Proces pridobivanja dobrin. Cilj je zadovoljiti potrebe.

Faze gospodarskega procesa:

1. **PROIZVODNJA** = Proces spreminjanja inputov v outpute.
Dobirne pridobivamo s proizvodnjo ali produkcijo, če pa se proizvodnja ponavlja govoimo o reprodukciji. Proizvodnja je učinkovita če:
 - Z danimi inputi dosežemo čim večji output
 - Z čim manjšimi inputi dosežemo dani output.
2. **RAZDELITEV**
Odvisna je od tega koliko in kaj je kdo prispeval k proizvodnji. Je določitev dohodkov tisti, ki sodelujejo v proizvodnji.
3. **MENJAVA**
Je faza med proizvodnjo in porabo. Nebi bila potrebnače bi vsak izdeloval tisto kar potrebuje.
4. **PORABA**
Brez proizvodnje ni porabe in obratno. Potrebe se obnavljajo zato zahtevajo ponovno proizvodnjo.

TEHNIČNA DELITEV DELA = Delovni proces v tovarnah je razdeljen na posamezne delovne operacije in posamezen delavec opravlja le 1 od njih.

Prednosti:

- Isti in preprosti gibi, ki se jih delavci hitro naučijo
- Prihranek časa
- Delavce razporedimo po njihovih sposobnostih in željah
- Večja učinkovitost
- V enakem času izdelajo več.

Slabosti :

- Monotono delo
- Slabo plačani tisti ki delajo preprosta dela
- Hitra izguba dela, ko jih nadomestijo stroji

EKONOMSKI KORDINACIJSKI MEHANIZEM

Problem družbe je omejenost dobrin in virov.

Reševanje problema:

ZAKON SORAZMERNEDELITVE DRUŽBENEGASKLADA DELA – Razpoložljive P.D razporedimo med gospodarske dejavnosti, da bodo narazpolago prave dobrine v dovol velikih količinah.

PROIZVODNI DEJAVNIKI – So različne sestavine, ki jih potrebujemo za proizvodnjo in vplivajo na obseg ter kakovost proizvodov.

EKONOMSKI SISTEM oz. EKONOMSKI KORDINACIJSKI MEHANIZEM

Oblike:

- Liberalizem (ZDA)
- Centralno planski ekonomski sistem (Rusija)
- Mešani ekonomski sistem (sedanjost)

Naloge:

- Zagotavljati višjo življensko raven
- Razporediti P.D v skladu s potrebami
- Vzdrževati stvarne in denarne tokove

PROIZVODNI DEJAVNIKI PO SAY-u

- ZEMLJA – je celota naravnih pogojev, lastniki tega P.D dobivajo rento. (rudna bogastva, voda)
- DELO – Je storitev delovne sile, ki s prodajo dela na trgu dobijo plačo.
- KAPITAL – je vse proizvedeno bogastvo, ki je namenjeno nadaljni proizvodnji. Lastniki so kapitalisti in dobivajo dobiček.

PROIZVODNI DEJAVNIKI PO MARX-u

Za njega je temelj proizvodnje delovni proces, zato je razdelil in puste glede na vlogo v proizvodnji:

1. DELOVNA SILA – Prispeva v proizvodnji svoje delo, pri tem pa uporablja proizvodna sredstev.
2. PROIZVAJALNA SREDSTVA – Vse materialne sestavine, ki jih vključujemo v proizvodni proces. Uporabljamo jih za učinkovitejšo proizvodnjo.
 - DELOVNA SREDSTVA (orodja, stroji, stavbe,..)
 - PREDMETI DELA – Naravne snovi ali materiali na katere človek deluje s z delovnimi sredstvi in jih spreminja v proizvode.

RENTA = nedelavni dohodek lastnika omejenih naravnih proizvodnih dejavnikov.

ABSOLUTNA RENTA = prejmejo jo vsi zemeljski lastniki v enakem znesku.

DIFERENČNA RENTA = Prejme jo le lastnik najboljšega zemljišča

KAPITAL = Vse proizvedeno bogastvo, ki ga ne pridobivamo v končni potrošnji ampak ga namenimo novi proizvodnji.

DENARNA OBLIKA KAPITALA = Večja vsota denarja, ki jo vložimo v proizvodnjo ali odkatere pričakujemo da nam bo dala dohodek.

MATERIALNA OBLIKA KAPITALA = So stroji, oprema, material,.. kar potrebujemo da začnemo proizvodnjo.

DOBIČEK/ PROFIT = Dohodek, ki pripada lastniku kapitala. Je pozitivna razlika med odhodki in prihodki.

AKUMULACIJA = Zadržan dobiček

OPLAVLJANJE KAPITALA = Ko dobiček vlagamo v kapital.

DEJAVNIKI PONUDBE:

- Cena dobrine
- Proizvodni stroški
- Tehnologija
- Cena drugih proizvodov

TEHNIČNA OPREMLJENOST DELA nam kaže razmerje med naložbo v sredstva ter delovno silo. Pove s koliko sredstvi v povp. Dela 1 delavec.

VISOKA TEHNIČNA OPREMLJENOST DELA V KAPITALNO INTENZIVNIH DEJAVNOSTIH

Ko so stroški dela nizki ker je proizvodnja robotizirana

NIZKA TEHNIČNA OPREMLJENOST DELA - V delovno intenzivnih dejavnostih, ko je delež zaposlenih velik in so zato visoki stroški dela.

- 1 **EKONOMSKI PROBLEM** - Problem ekonomske izbire!
Kaj in koliko proizvajati? Kako proizvajati?

TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA - Pokaže največje možne količine proizvodnje dveh dobrin, ki jih proizvedemo v gospodarstvu. Lastnosti:

- Je padajoča (ker so PD na razpolago v določenih količinah)
- Je konstantna

IZOKVANTA = Padajoča krivulja, ki nam pokaže vse kombinacije PD s katerimi lahko proizvedemo določeno količino izdelkov.

KAKO V PRIHODNOSTI ZAGOTOVIMO VIŠJE PROIZVODNE MOŽNOSTI?

- Dodatni proizvodni dejavniki (novi stroji, oprema)
- Poveamo učinkovitost PD (izobraževanja, inovacije)

STROŠEK = Denarno izražen potrošek PD in storitev v podjetju.

ALTERNATIVNI STROŠEK = Če želimo povečati proizvodnjo 1 dobrine, moramo žrtvovati določeno količino druge.

VARIABILNI STROŠKI (VC) = Se spreminjajo z obsegom proizvodnje, če ni proizvodnje jih ni, pri večjem obsegu proizvodnje pa so večji.

POVPREČNI STROŠKI (AC) = Stroški na enoto, podjetnik jih primerja z ceno enega izdelka.

MEJNI STROŠKI (MC) = Nastanejo zaradi proizvodnje dodatne enote izdelka

CELOTNI STROŠKI (TC) = Vsi stroški ki nastanejo v proizvodnji.

EKONOMIJA OBSEGA = Ko z večanjem obsega proizvodnje se celotni stroški porazdelijo na večjo proizvedeno količino in so tako stroški na posamezen izdelek nižji.

RENTABILNOST = Razmerje med dobičkom in vloženim kapitalom. Pove v kolikšnem času se nam povrnejo vložena sredstva. Temeljni kazalnik uspešnosti podjetja.

EKONOMIČNOST = Razmerje med prihodki in odhodki. Pove nam v kolikšni meri vrednost proizvodnje presega stroške.

MERILO USPEŠNOSTI:

- Ekonomičnost
- Rentabilnost
- Produktivnost dela

Cilj vsakega podjetja je da z danimi proizvodnimi dejavniki doseže maksimalni učinek.

TRŽNO RAVNOVESJE = Stanje na trgu kjer je obseg ponudbe enak obsegu povpraševanja.

PONUDBA = So vse tržne sile, ki pri prodajalcu vplivajo na ravnotežno ceno in količino na trgu.

DELO = Zavestna in preišljena uporaba človekovih umskih in fizičnih sposobnosti za proizvodnjo bogastva v obliki novih proizvodov.

SPLOŠNI ZAKON POVPRASEVANJA = Cena in količina se gibljeta v nasprotni smeri.

ELASTIČNO POVPRASEVANJE = Če se cena spremeni za 1% se količina spremeni za več kor 1%.

DEJAVNIKI KONKURENCE:

- Število ponudnikov in kupcev
- Stopnja mobilnosti
- Istovrstnost blaga
- Racionalnost obnašanja

POPOLNA KONKURENCA (trg kmetijskih pridelkov, nafta, premog,..)

- Veliko število kupcev in prodajalcev
- Cena se oblikuje na trgu
- Homogeno blago
- Inputi so popolnoma mobilni
- Osebkni so racionalni in dobro osveščeni

NEPOPOLNA KONKURENCA (realna)

- Majhno število ponudnikov
- Blago je heterogeno
- Necenovna konkurenca
- Ovire pri mobilnosti inputov
- Ne racionalno ravnanje kupcev

MONOPOLISTIČNA KONKURENCA – najbolj podobna popolni konkurenci (jogurti kozmetika):

- Veliko število kupcev in prodajalcev
- Diferencialni proizvodi (heterogeni)
- Enostaven vstop na trg
- Popolna informiranost o tržnih cenah

OGLIPOL (bančni trg trg avtov,...)

- Manjše število večjih podjetij in veliko kupcev
- Istovrstno blago (homogeno)
- Težaven vstop novih ponudnikov

- Nepopolna informiranost kupcev
- Odločitev enega podjetja vpliva na dejanja drugih podjetij (cenovne vojne)

STRATEGIJE PREVLADE NA TRGU:

1. Strategija izločitve – spremeniti oligopol v monopol (uničenje ali združenje podjetij)
2. Strategija prevlade – najmočnejši konkurent skuša prevzeti vodilno vlogo pri razdelitvi tržnih deležev.
3. Strategija sporazumevanja – podjetja med sabo se povezujejo v KARTELE (se dogovarjajo med sabo, preprečujejo vstop novim podjetjem)

MONOPOL (pošta, DARS, slo železnice)

- En sam ponudnik, veliko kupcev
- Brez pravega substituta
- Sam vpliva na ceno (price maker)

Negativne stvari monopola:

- Cene so višje kot na konkurenčnih trgih
- Proizvaja manj dobrin kot jih lahko
- Slab tehnološki napredek ker ni konkurence

PROTIMONOPOLNA POLITIKA

Država uveljavi zakon o preprečevanju omejevanja konkurence, urad RS za varstvo konkurence

OMEJEVANJE MONOPOLOV:

- Čim manj oviran vstop novim podjetjem
- Protimonopolna politika
- Velika podjetja razbijejo na več manjših konkurenčnih podjetij
- Denarne kazni

Država v tržnem gospodarstvu skrbi za pravičnost, učinkovitost in stabilnost trga.

Tržne zakonitosti ne delujejo pri

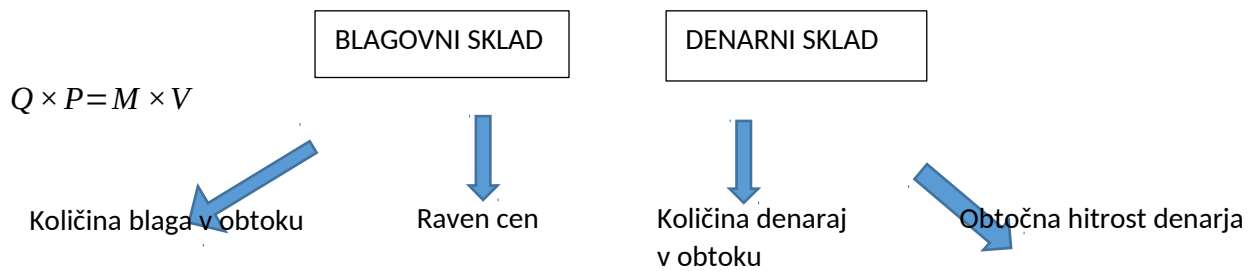
- JAVNIH DOBRINAH (razsvetljava). Država jih financira s pobranimi davki.
- EKSTERNI UČINEK (onesnaževanje) država poskrbi da imajo onesnaževalci čišilne naprave
- PRERAZDELITEV DOHODKA – Država pobere od tistih ki imajo dohodek in da tistim ki nimajo.

COURTOVA TOČKA -Maksimiziranje dobička na monopolnem trgu.

DENAR

DENAR = Blago ki ga vsi na splošno radi sprejemjo v plačilo

KVANTITETNA TEORIJA DENARJA = Raven cen se spreminja glede na spremembe v ponudbi denarja
Če je denarja v obtoku preveč = **INFALCIJA**, če je denarja v obtoku premalo = **DEFLACIJA**

INFLACIJA - splošna rast ravni cen. Blagovni sklad je manjši od denarnega sklada.
Zaradi večje količine denarja in nespremenjene količine blaga, proizvajalci zvišajo ceno!

Pojavi se:

- Ko se na trgu nepričakovano s prihranki pojavijo kupci
- Če CB pošlje v obtok preveč denarja

Ukrepi centralne banke:

- Z poslovnimi bankami zmanjšajo količino denarjav obtoku
- CB poveča odstotek obreste rezerve in obreste mere

DEFLACIJA - Znižanje splošne ravni cen. Blagovni sklad je večji od denarnega sklada.
Ko je povpraševanje v primerjavi s ponudbo premajhno. Ljudje hranijo denar.
Ravnovesje se vzpostavi kose cene dovolj znižajo da z danim denarjem pokupimo ponujeno blago.

Posledice deflacije niso dobre za gospodarstvo ker :

- Cene blaga so nižje kot so bili proizvodni stroški
- Vpliva zaviralno, ker podjetja ne investirajo in gospodarstvo nazaduje.

Pojavi se ob gospodarskih krizah.

Centralna banka ukrepa tako da posoja denar tistim ki so pripravljeni investirati.

1. ZMERNNA INFLACIJA

Raven cen narašča počasi in previdno. Prisotna je v razvitih gospodarstvih. Denar ohranja vrednost. Gospodarski optimizem, podjetja investirajo.

2. GALOPIRAJOČA

Posledica ekonomskih šokov, negativne obrestne mere, podjetja ne investirajo, ni zaupanja v denar.

3. HIPERINFALCIJA

Milijon odstotna rast cen, pojavi se po vojnah revolucijah. Izredno velika količina denarja v obtoku, traja krajše obdobje, so redke.

VZROKI INFLACIJE:

1. Inflacijska inercija - je pričakovana stopnja stopnja inflacije

2. Inflacija povpraševanja – ko na večje povpraševanje vplivajo spremembe v investicijskem ali državnem trčenju ali neto izvozu. CB lahko z novim denarjem stimulira gospodarsko rast.
3. Stroškovna inflacija – pride do inflacije zaradi spremembe ponudbe, je rast cen ob visoki brezposelnosti.

INDEKSIRANJE = Ko inflacijo pričakujemo v naprej in jo vključujemo v plače in cene.

STRAGFLACIJA = Stanje v gospodarstvu ko je recesija

FINANČNI TRG = Prostor kjer se srečujeta ponudba in povpraševanje po finančnih sredstvih. Osnovna naloga je prenos denarnih sredstev od tistih ki jih imajo k tistim ki jih nimajo.

Finančni trgi:

1. TRG KAPITALA – Zagotavlja sredstva na srednji in dolgi rok. Zagotavlja sredstva za financiranje investicijskih projektov podjetij in države.
2. TRG DENARJA – Gospodinjski osebki si sposojajo denar na krajči čas. Cilj je zagotoviti plačilno sposobnost.
3. MEDBANČNI TRG – Tu delju CB in poslovne banke, ki z izposojami in sposojanjem kratkoročnih finančnih sredstev uravnavajo svojo likvidnost.

FINANČNI POSREDNIKI – So institucije, ki so posredniki med ponudbo in povpraševanjem po finančnih sredstvih.

OBVEZNICA = Dolžniški vrednostni papir, izda jo država, podjetja. Donos je v obliki obresti (majhen) tveganje je majhno.

DELNICA = Lastniški vrednostni papir. Izda jo delniška družba, tveganje je veliko, donos je dividenda. Poznamo navadne delnice, prednostne delnice, participativne delnice

RAZPOREDITEV = Faza gospodarskega procesa, kjer latniki produkcijskih faktorjev dobijo plačilo za sodelovanje (mezde, rento, dobiček).

funkcije:

1. REPRUDOKTIVNA – Omogoča življenjski obstoj proizvajalcev in njihovih družin
2. SIMULATIVNO

MEZDA = Storitve delovne sile ki jo plača podjetje, je plačilo fizikalcev. Je storšek za podjetja, je dejavnik kupne moči za večino prebivalstva.

PLAČA = Plačilo uslužbencev, umskih delavcev

ČASOVNA MEZDA – Znesek mezde je določen po času ki ga delavec prebije na delovnem mestu
Prednosti: preprost in pregleden način plačevanja, dohodek je znan v naprej
Slabosti: ne spodbuja delavce, je destimulativna (ne loči med boljšimi in slabšimi, obvezen nadzor)

KOSOVNA MEZDA – Znesek mezde je določen po kosih ki jih delavec naredi
Prednosti: stimulira in motivira delavce, ni potreben nadzor ampak le kontrola izdelka
Slabosti: izkoriščanje delavcev (visoke norme)

TRG DELOVNE SILE = Stičišče delovne sile (delavci) in povpraševanja (podjetja) po njej.

KRIVULJA POVPRASEVANJA – Pove nam koliko delavcev bi bila podjetja pripravljena zaposliti ob različnih mezdah.

VLOGA SINDIKATOV = Da prek kolektivnih pogajanj skrbijo za pravice delavcev in določajo minimalne plače.

SESTAVINE PLAČE

OSNOVNA PLAČA = Tisti znesek, kije določen v pogodbi o zaposlitvi

VARIABILEN DEL = Del plače iz naslova delovne uspešnosti, vsak mesec drugače

UDELEŽBA V DOBIČKU = Splošna spodbuda za rezultate

BRUTO PLAČA = Plača ki jo delodajalec izplača delavcu, vsebuje vse

NETO PLAČA = bruto plača zmanjšana za prispevke za socialno varnosti in davek

NOMINALNA oz. **DENARNA PLAČA** = Plača ki jo prejemo delavci v denarju

REALNA PLAČA = Količina dobrin in storitev ki jih lahko kupimo z nominalno plačo

OBRESTI – So dohodek lastnika posojilne gakapitala

OBRESTNA MERA = cena ki jo posojilojemalec plača za enoto izposojenega denarja.

DOBIČEK = Pozitivna razlika med prihodki in odhodki podjetja pri proizvodnji.

PODJETNIŠKI DOBIČEK = nagrada za podjetnikovo opravljanje poslovnih funkcij.

TRGO POSOJILNEGA KAPITALA:

- Podjetja (ki nimajo dovol sredstev za obnovitev proizvodnje)
- Posamezniki (ki bi radi trošili več)
- Država (ki se zadolžuje za sprotno delovanje)

EKONOMKE FUNKCIJE DOBIČKA:

- Merilo uspešnosti poslovanja
- Samofinanciranje
- Merilo investiranja

EKSTRA DOBIČEK :

1. Tehnološki (inovacijski) – ko podjetje zniža stroške proizvodnje pod raven stroškov konkurentov.
Je začasen (dokler tui druga podjetja ne znižajo stroškov)
2. Monopolni – ker monopol sam oblikuje visoke cene na trgu.
Je trajen, neupravičen (zato država skuša z protimonopolno politiko ga opraviti)
3. Konjunktorni – ko je veliko povpraševanje in so zato višje cene.
Je začasen (dokler nova podjetja ne izdajo isti izdelek zato pade cena)

DELNIŠKA DRUŽBA D.D – podjetje katerega kapital je razdeljen na delnice.

Poslovne funkcije opravljajo menagerji, vodijo tekoče poslovanje podjetja in sprejemajo neposredne odločitve, so zato plačani.

Pravice in dolžnosti lastnika:

- Upravljanje
- Nadziranje
- Prisvajanje
- Tveganje

Prednosti D.D :

- Veliko kapitala
- Ločitev menagerske in lastniške funkcije
- Niso odvisni od bančnih posojil
- Razpršitev tveganja
- Profesionalno vodenje

Način odločanja v D.D:

KORPORACIJE – Velike delniške družbe, nastanejo s koncentracijo in centralizacijo denarja z prevzemi in združitvami podjetij. Lastnosti:

- Delniška lastnina
- Velik obseg kapitala
- Poslovna razvejanost
- Strateško usmerjene
- samofinanciranje

Zaradi koncentracija znanja in kapitala so nosilke tehnološkega napredka in gospodarskega razvoja – Država v državi

MENAGERSKA REVOLUCIJA – Spremembe upravljanja korporacij

Menagerji vse bolj neodvisno upravljajo kapital ki pa ni njihova lastnina. Vse bolj se razdvaja funkcija lastnine & upravljanja.

Z menagersko revolucijo se spremeni ravnanje podjetij, ker niso več usmerjeni v maksimizacijo dobička ampak njihov cilj je razvoj podjetja.

Konflikti interesov:

- menagement hoče višje plače
- delitev dobička, menagerji hočejo zadržat dobiček za razvoj podjetja

DRŽAVA BLAGINJE – Zagotavlja delovanje družbe ker:

- ohranja red in zakonitosti
- ponuja ekonomske in socialne storitve
- zagotavlja socialno trdnost
- prerazdeljuje dohodek

FISKALNA KRIZA – Ko država na srednji rok ne more uravnotežiti proračuna, nemore zadovoljiti socialnih in razvojnih ciljev

Vzroki:

- naraščujoč proračunski primankljaj

- višje cene zadloževanja
- padec gospodarske rasti

Naloge sodobne države:

- ustvarjati gospodarsko rast
- vključevati revne v proces razvoja

Funkcije države:

1. Prerazdelitvena funkcija - CILJ: čim manj socialnih problemov
2. Vodenje ekonomske politike - CILJ:
 - Visoka in stabilna gospodarska rast
 - Nizka inflacija & brezposlenost
 - Uravnoveženi odnosi s tujino
3. Izboljšanje učinkovitosti - odpraviti tržne pomanjivosti:
 - Problem nepopolne konkurence (protimonopolna p)
 - Problem javnih dobrin (država jih upravlja)
 - Problem onesnaževanja (zeleni davek)

DAVKI – so prisilna dajatev v zameno ne dobimoničesar neposredno

TRANSFER = Je prejemk ki od prejemnika ne zahteva ničesar v zameno.

JAVNA PORABA – So vsa sredstva, ki jih porabi širša država

- Potrošnja dobrin (nakupi za šolstvo, zdravstvo, komunalno)
- Transferi preb. In podjetjom (pokožnine, štipendije, subvencije)
- Državne investicije (ceste železnice)
- Obresti na javni dolg

PRORAČUN = Bilanca uspeha, prikaže porabo države v enem letu.

1. JAVNOFINANČNI PRIHODKI
 - Davčni prihodki 88%
 - Nedavčni prihodki 5%
 - Kapitalski prihodki 0,4%
 - Prejete donacije 0,1 %
 - Prejeta sredstva iz EU 5,4%
2. JAVNOFINANČNI ODHODKI
 - Tekoči odhodki (plače)
 - Tekoči transferji (štipendije)
 - Investicijski odhodki
 - Investicijski transferji

PRORAČUNSKI PRIMANKLJAJ – Pojavi se koso izdatki večji od prihodkov, rešitev je ekspanzivna fiskalna politika, vendar potem nakopiči javni dolg (keynesianci zagovarjajo)

PRORAČUNSKI PRESEŽEK – Restriktivna fiskalna politika. (monetaristi zagovarjajo)

FINANCIRANJE PRORAČUNA:

- Povečanje davkov

- Dolžniško financiranje proračuna (država se zadolži pri preb.)
- Prodaja državnega premoženja
- Zadloževanje v tujini.

FISKALNA POLITIKA = Sistem ukrepov s katerimi država vpliva na javnofinančne prihodke in odhodke.

VRSTE FISKALNE POLITIK:

1. EKSPANZIVANA – cilj je čimvečja gospodarska rast, z povečanje povpraševanja (nižji davki, višje plače). Posledica je večja poraba gospodinjstev in države.
2. RESTRIKTIVNA – cilj je stabilnost cen, država zmanjša dohodke (poveča davke), posledica je manjša gospodarska rast.

AVTOMATIČNI STABILIZATORJI

- Avtomatske spremembe davkov (dobiček podjetij se poveča zato se davki avtomatsko povečajo, je več zaposlenih in tudi več davkov)
- Nadomestila za brezposelnost in dugi socialni transferji (od tistih ki imajo k tistim ki nimajo)

FUNKCIJE FISKALNE POLITIKE:

1. PRERAZDELITVENA FUNKCIJA – cilj je zagotoviti enakomerno porazdelitev dohodka in bogastva. Naloge – progresivna obdavčitev davkov, transferji socialno šibkim
2. STABILIZACIJSKA & RAZVOJNA FUNKCIJA – cilj je pospešit gospodarsko rast. Naloge: povečanje javnofinančnih prihodkov, zmanjšanje javnofinančnih odhodkov.
3. ALOKACIJSKA FUNKCIJA – cilj je financiranje javnih dobrin ki jih noben noče proizvajati. Naloge: z subvencijami ali nakupi spodbudit podjetja da proizvajajo te dobrine.

JAVNI DOLG = Komuliran primankljaj iz preteklosti

KNJIŽNI DENAR – Denar ki ga imajo podjetja, osebe in drugi na računih pri poslovni banki.

DENARNA POLITIKA – cilj je skrbeti za ustrezno količino denarja v obtoku oz. za preskrbo gospodarstva z denarjem in stabilnost cen.

Izvajajo jo centralna banka na 2 načina:

1. **EKSPANZIVNO** – CB poveča količino denarja v obtoku in spodbudi povp. Primerna je v času nepopolne zaposlenosti in recesije. Ukrepi:
 - Zniža obrestno mero
 - Zniža stopnjo obvezne rezerve poslovnih bank
 - Kopuje državne obveznice na trgu
2. **RESTRIKTIVNA** – Cilj je zagotoviti stabilnost cen, to stori cenralna banka z :
 - Zviša obrestno mero
 - Zviša stopnjo obvezne rezerve poslovnih bank
 - Prodaja državne obveznice

CENTRALNA BANKA – Je edina banka ki nadzoruje izdajanje denarja, posluje z državnim sektorjem, sprejema depozite poslovnih bank in je sama po sebi banka.

Denar izdaja na 2 načina:

1. S krediti državi – CB odkupuje državne obveznice tako da na novo izda denar, ter tako da posojilno moč državi
2. S krediti tujini – tako uravna divizni tečaj, divize so terjatev CB od tiste države katere denar smo odkupili
3. S krediti poslovnim bankam – z eskontno sopnjo

2 VRSTI BANČNIH POSLOV.

- Pasivni – stemi pride banka do denarja, ker zbira denarna sredstva prebivalcev in države
- Aktivni – banka plasira zrana sredstva npr. krediti

INSTRUMENTI DENARNE POLITIKE:

1. POLITIKA OBVEZNE REZERVE – So rezerveki jih morajo imeti poslovne banke. To je tisi obseg depozitov ki ga poslovne banke ne morejo uporabljati za kreditiranje.
O stopnji obvezne rezerve odloča CB samosojno, ko poviša stopnjo se količina denarja v obtoku zmanjša in imajo PB manj denarja za posojat.
2. POLITIKA ODPRTEGA TRGA – Krediti državi, CB kupuje in prodaja državne obveznice tako da na novo izda denar in jih s tem denarjem odkupi. Ker se količina denarja v obtoku poveča se obrestna mera zmanjša.
3. ESKOTNA STOPNJA = obrestna mera ki jo določi CB na osnovi rediskonta PB.
To so krediti PB, prek rediskonta (odkup menice od PB na osnovi katere je dela kredit neki osebi) tako PB pride do likvidnih sredstev.

Če CB želi pospešit gospodarstvo zniža eskotno stopnjo in tako poceni posojila poslovnim bankam, ta pa nato dajajo cenejse kredite.

PROIZVEDENO BOGASTVO – Sestavlja vse tisto kar država proizvede

Merimo ga:

- Nabavna vrednost
- Stvarna vrednost (nabavna vrednost – amortizacija)
- Tržna vrednost (znesek ki ga dosežemo s prodajo na trgu)
- Nadomestna vrednost

Povečujemo ga z iverstiranjem, zmanjšujemo pa z porabo gibljivih sredstev.

AMORTIZACIJA = Obnavljanje izrabljenih osnovnih sredstev

BDP = Tržna vrednot vseh končnih proizvodov in storitev ki jih določena država proizvede v 1 letu.

GEOGRAFSKO NAČELO – upošteva vse končne proizvode in storitve ki so bili proizvedeni na slovenskem ozemlju, neglede na to če je lastnik tujec

NACIONALNO NAČELO (BNP) – Je seštevek useh tržnih vrednosti proizvodov in storitev ki so bili proizvedeni s proizvodnimi dejavniki v lasti slovenski državljanov.

GOSPODARSKA RAST = Stopnja rasti BDP

$$\frac{BDP_t - BDP_{t-1}}{BDP_{t-1}} \times 100$$

t-1 = prejšnje leto

BDP se spreminja zaradi spremembe količine proizvodnje in zaradi spremembe cen

METODE MERJENJA BDP:

1. METODA DODANE VREDNOSTI – Vsota vseh prihodkov proizvajalcev dobrin in storitev minus stroški nakupa surovin
2. METODA DOHODKOV – Vsota dohodkov od dela + dohodek od kapitala + dohodek drave
3. METODA IZDATKOV – Potrošni izdatki (c) + Investicijski izdatki (I) + državni izdatki (G)

PROBLEM PRI MERJENJU BDP – b tekočih cenah nam zaradi inflacije ne daje prave slike o naraščanju BDP. Relano rast nam pokaže merjenje v starih cenah.

PROBLEMI PRI MEDNOARODNIH PRIMERJAVAH

- Absolutna velikost produkta (BDP ni primeren za premirjanje gospodarske moči, bolši je BPP/ prebivalca)
- Različne definicije produkta
- Siva ekonomija (delo na črno)

NARAVNO BOGASTVO:

- Kmetijska zemljišča
- Energetski viri
- Rudna in mineralna nahajališča
- Gozdovi
- Geo. Položaj države

PRODUKTIVNOST DELA – Z njo merimo učinkovitost delovne sile.

Kazalnik produktivnosti dela izraža raven gospodarske razvitosti.